

УДК 342.042

DOI <https://doi.org/10.32703/2663-6352/2023-2-14-48-53>

ORCID ID 0000-0002-4655-2869

Озель Віталіна Іванівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри Конституційного і адміністративного права,
юридичного факультету Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури та технологій, м. Київ

КОМПЕТЕНЦІЯ КЕРІВНИКА ПІДПРИЄМСТВА У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. Стаття розкриває проблематику соціальної відповідальності суб'єкта господарювання через призму реалізації керівником підприємства своїх повноважень на основі принципу законності. Основною компетенцією керівника підприємства є прийняття управлінських рішень, здійснення нормотворчої компетенції в рамках відповідного суб'єкта господарювання, ухвалення актів корпоративного права та реалізація інших прав та виконання обов'язків, покладених на нього статутом відповідного підприємства. Рівень соціальної відповідальності конкретного підприємства прямо залежить від управлінських рішень, ухвалених керівником. Адже безпосереднім носієм управлінської компетенції на рівні суб'єкта господарювання є керівник підприємства.

Процес прийняття управлінських рішень вимагає від керівників високого рівня компетентності, досвіду та часу. З іншого боку, він передбачає і високий рівень відповідальності. Стабільна діяльність підприємства залежить не тільки від економічних показників його роботи, але й від внутрішньо-корпоративного клімату, відповідального ставлення управлінського менеджменту підприємства до споживачів своїх послуг та/або продукції, загального правомірного управління на основі законності. Керівник підприємства, разом зі своєю адміністрацією та по відношенню до неї у тому числі, повинен ухвалювати соціально-виважені, відповідальні рішення.

Важливим є розуміння соціальної відповідальності як превентивної міри, що визначається у відповідальному ставленні уповноваженого суб'єкта до виконання покладених на нього обов'язків та реалізацію ним своїх прав на основі принципу законності. Особливо важливою є соціальна відповідальність керівника підприємства при реалізації ним своїх компетенцій щодо кадрових питань та інших відносин, пов'язаних з трудовим правом: оплати праці, унормування робочого часу та часу відпочинку, соціальних гарантій для працівників, заходів заохочення тощо.

У ході дослідження були зроблені такі висновки: 1) соціальна відповідальність підприємства – це відповідальне ставлення його керівника за вплив рішень і дій на суспільство загалом та безпосередньо на трудовий колектив цього підприємства; 2) позитивна соціальна відповідальність реалізується шляхом здійснення керівником підприємства своїх компетенцій на основі принципу прозорості та етичної поведінки; 3) відповідальна соціальна спрямованість керівництва підприємством є підґрунтям сталого розвитку економічних, трудових, корпоративних відносин, виступає запорукою стабільній високій репутації суб'єкта господарювання, сприяє врахуванню інтересів усіх зацікавлених сторін цивільних, господарських, трудових правовідносин.

Ключові слова: соціальна відповідальність, керівник підприємства, законність, права людини, трудові відносини, компетенція, управління.

Annotation. The article reveals the issues of social responsibility of a business entity through the lens of the enterprise manager's implementation of his powers based on the principle of legality. The main competence of the head of the enterprise is the adoption of management decisions, the implementation of rule-making competence, the adoption of acts of corporate law and the realization of other rights and the performance of duties. The level of social responsibility of a particular enterprise directly depends on management decisions made by the manager. After all, the direct bearer of managerial competence at the level of a business entity is the head of the enterprise.

The process of making management decisions requires a high level of competence, experience and time from managers; implies a high level of responsibility. The stable activity of the enterprise depends not only on the economic indicators of its work, but also on the internal corporate climate, the responsible attitude of the management of the enterprise to the consumers of its services and/or products, and general legitimate management based on legality. The head of the enterprise, together with his administration and in relation to it as well, must make socially balanced, responsible decisions.

It is important to understand social responsibility as a preventive measure, which is defined in the responsible attitude of the authorized subject to the fulfillment of the duties assigned to him and the realization of his rights based on the principle of legality. The social responsibility of the head of the enterprise is especially important when he implements his competence regarding personnel issues and other relations related to labor law: wages, normalization of working hours and rest time, social guarantees for employees, incentive measures, etc.

During the study, the following conclusions were made: 1) social responsibility of an enterprise is the responsible attitude of its manager for the impact of decisions and actions on society in general and directly on the labor team of this enterprise; 2) positive social responsibility is implemented by the manager of the enterprise exercising his competences based on the principle of transparent and ethical behavior; 3) the responsible social orientation of the company's management is the basis for the sustainable development of economic, labor, and corporate relations, acts as a guarantee of a stable high reputation of the business entity, contributes to taking into account the interests of all interested parties in civil, economic, and labor legal relations.

Keywords: social responsibility, head of the enterprise, legality, human rights, labor relations, competence, management.

Постановка проблеми. Соціальна відповідальність є основою дотримання конституційного принципу гуманізму, який розкривається через зміст частини першої статті 3 Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1]. Основною компетенцією керівника підприємства є прийняття управлінських рішень, здійснення нормотворчої компетенції в рамках відповідного суб'єкта господарювання, ухвалення актів корпоративного права та реалізація інших прав та виконання обов'язків, покладених на нього статутом відповідного підприємства. Саме тому через діяльність та управлінські рішення, ухвалені керівником, можна «виміряти» соціальну спрямованість конкретного підприємства, міру його соціальної відповідальності.

Розв'язання даної проблематики є також важливим кроком на шляху євроінтеграційних процесів, що відбуваються в Україні. Соціальна відповідальність у всіх сферах життя в Україні (як у сфері публічного управління, так і сфері господарювання державних та приватних

підприємств, ведення приватного бізнесу різних напрямів тощо) є основою демократичного розвитку суспільства і держави в цілому. З іншого боку, основою прийняття управлінських рішень керівниками усіх рівнів, в тому числі при реалізації компетенції керівником підприємства будь-якої форми власності, є принцип законності. Тому необхідним є конкретизувати, як саме шляхом реалізації своєї компетенції, керівник підприємства впливає на формування сфери соціальної відповідальності суб'єкта господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціально-відповідального ставлення у прийнятті рішень широко обговорюється у наукових колах. Цієї проблеми торкалися психологи, економісти, фахівці з державного управління та управління персоналом, меншою мірою – юристи. Слід відзначити роботи, авторами яких є: В.Б. Авер'янов, М. В. Боровик, М.М. Гучко, М.С. Дороніна, І. В. Жеребятнікова, Т.В. Іванова, О.С. Ковальчук, Н. О. Кондратенко, М. М. Новікова, О.О. Олійник, О.О. Охріменко та ін. Проте прогалиною у дослідженнях даного напрямку є нехтування правовим підґрунтям проблематики реалізації компетенції керівником підприємства з дотриманням принципу соціальної відповідальності.

Мета дослідження. У нашій роботі пропонуємо проаналізувати правову основу компетенції керівника підприємства у сфері соціальної відповідальності суб'єкта господарювання.

Виклад основного матеріалу. Безпосереднім носієм управлінської компетенції на рівні суб'єкта господарювання є керівник підприємства. Керівники – це наділені особливими повноваженнями посадові особи, які очолюють трудові колективи, спрямовують і регулюють їх діяльність, приймають управлінські рішення в межах своєї компетенції та повністю відповідають за їх виконання [2]. Управління в менеджменті розглядається як діяльність з реалізації первинних функцій, тобто планування, організації, мотивації, контролю та пов'язаних з цим процесів, а саме: комунікації, прийняття рішень і керівництва [3, с.39].

Стосовно поняття компетенції керівника підприємства, то ми уже розглядали це питання у публікації під назвою «Законодавчі основи регулювання компетенції керівника підприємства» [4], де дійшли висновку, що компетенція керівника підприємства – це найширше коло можливостей, які може реалізувати керівник у рамках покладених на нього посадових обов'язків та передбачених законодавством прав і обов'язків.

Господарський кодекс України наділяє керівника підприємства конкретним повноваженням формувати адміністрацію підприємства і вирішувати питання діяльності підприємства в межах та порядку, визначених установчими документами (ч. 5 ст. 65 ГК України) [5]. В.Б. Авер'янов розглядає адміністрацією підприємства як специфічну частину трудового колективу, яка здійснює управління в процесі професійної діяльності. Він наголошує на подвійній природі адміністрації підприємства: з одного боку, через неї забезпечується участь підприємства як суб'єкта права у різного роду правовідносинах, а з іншого – це орган управління підприємством, наділений владними повноваженнями щодо трудового колективу як керованого об'єкта і очолюється його керівником [6, с. 254].

Процес прийняття управлінських рішень вимагає від керівників високого рівня компетентності, досвіду та часу. З іншого боку, він передбачає і високий рівень відповідальності, оскільки для втілення прийнятих рішень у життя необхідно забезпечити ефективну та злагоджену роботу всього механізму бізнес-структури [7, с. 149]. Саме керівник, як безпосередній представник власника підприємства, зобов'язаний реалізовувати свої конкретні повноваження у межах власної компетенції у сфері прийняття управлінських рішень на основі принципу соціальної спрямованості (соціально відповідального ставлення), що

передбачає врахування законних інтересів усіх зацікавлених сторін внутрішньо-корпоративних відносин.

Стабільна діяльність підприємства залежить не тільки від економічних показників його роботи, але й від внутрішньо-корпоративного клімату, відповідального ставлення управлінського менеджменту підприємства до споживачів своїх послуг та/або продукції, загального правомірного управління на основі законності. Керівник підприємства, разом зі своєю адміністрацією та по відношенню до неї у тому числі, повинен ухвалювати соціально-виважені, відповідальні рішення.

Соціальна відповідальність – це волевиявлення, яке визначається певною поведінкою щодо дотримання усвідомлених обмежень та соціальних норм, гарантує безпеку та прогресивний розвиток, забезпечує узгодження інтересів суб'єктів, задіяних у суспільних відносинах та управлінні ними [8, с.11]. В свою чергу, соціально відповідальна діяльність керівника – це така форма активної взаємодії керівника з колом внутрішніх та зовнішніх зацікавлених сторін, яка б сприяла прийняттю якісних управлінських рішень з урахуванням норм економічної, юридичної, соціальної та морально-етичної відповідальності, що панують в суспільстві [9].

На наш погляд, важливим є розуміння соціальної відповідальності як превентивної міри, що визначається у відповідальному ставленні уповноваженого суб'єкта до виконання покладених на нього обов'язків та реалізацію ним своїх прав на основі принципу законності.

Підприємства, в особі своїх керівників, повинні поважати права людини. За визначенням принципів Рамкової програми Організації Об'єднаних Націй «Захист, повага і засоби захисту», повага суб'єкта господарювання до прав людини означає, що «вони повинні уникати порушень прав людини інших людей і повинні усувати несприятливий вплив на права людини, який зумовлює їх діяльність» [10, с. 23].

Особливо важливою є соціальна відповідальність керівника підприємства при реалізації ним своїх компетенції щодо кадрових питань та інших відносин, пов'язаних з трудовим правом: оплати праці, унормування робочого часу та часу відпочинку, соціальних гарантій для працівників, заходів заохочення тощо. Рівність трудових прав громадян України гарантується ст. 43 Конституції України, де також встановлюються соціальні гарантії, що реалізуються через право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом та захист від незаконного звільнення [1].

Більш докладно принцип рівності у трудових відносинах та запобіжники щодо недопущення дискримінації у сфері праці розкриваються у ст. 2-1 Кодексу законів про працю України (далі- КЗпП). Саме ця стаття КЗпП - встановлює норму, якою забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я, інвалідності, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, підозри чи наявності захворювання на ВІЛ/СНІД, сімейного та майнового стану, сімейних обов'язків, місця проживання, членства у професійній спілці чи іншому громадському об'єднанні, участі у страйку, звернення або наміру звернення до суду чи інших органів за захистом своїх прав або надання підтримки іншим працівникам у захисті їхніх прав, повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України "Про запобігання корупції", а також сприяння особі у здійсненні такого

повідомлення, за мовними або іншими ознаками, не пов'язаними з характером роботи або умовами її виконання [11].

Означені вище норми Конституції України та Кодексу законів про працю України є основою правового регулювання прийняття керівником підприємства соціально-виважених та відповідальних рішень щодо кадрових питань, встановлення оплати праці, правил внутрішнього (корпоративного) розпорядку тощо. Дотримання стандартів прав людини у сфері трудового права є лише частиною соціально-відповідальної реалізації своїх компетенцій керівником підприємства.

«Керівні принципи щодо бізнесу і прав людини» встановлюють, що відповідальність підприємств щодо дотримання прав людини охоплює собою визнані на міжнародному рівні права людини — в розумінні, як мінімум, тих, які закріплені в Міжнародному Біллі прав людини, а також принципів, що стосуються основоположних прав, названих у Декларації Міжнародної організації праці (МОП) основних принципів та прав у світі праці (п.12) [10, с.24]. Відповідальність щодо дотримання прав людини - це загальний стандарт очікуваної поведінки для всіх підприємств, де б вони не провадили свою діяльність. Вона існує незалежно від здатності та/або готовності держав виконувати свої зобов'язання у сфері прав людини, але при цьому не зменшує ролі цих зобов'язань. Ця відповідальність існує окремо від зобов'язання дотримуватись національних законів та норм, що захищають права людини.

Висновки. Соціальна відповідальність підприємства – це відповідальне ставлення його керівника за вплив рішень і дій на суспільство загалом та безпосередньо на трудовий колектив цього підприємства. Реалізується позитивна соціальна відповідальність шляхом здійснення керівником підприємства своїх компетенцій на основі принципу прозорості та етичної поведінки. Відповідальна соціальна спрямованість керівництва підприємством сприяє досягненню таких позитивних цілей: відповідає принципу законності та гуманізму; є підґрунтям сталого розвитку економічних, трудових, корпоративних відносин; виступає запорукою стабільній високій репутації суб'єкта господарювання; сприяє врахуванню інтересів усіх зацікавлених сторін цивільних, господарських, трудових правовідносин.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кот Г. М., Пилипчук О. Ю. Зарубіжний досвід дослідження особистісних якостей ефективного менеджера. Вісник Національного авіаційного університету. Сер. : Педагогіка, Психологія. 2009. № 2. С. 56–60.
3. Дороніна М. С., Лугова В. М., Серіков Д. О., Доронін С. А. Розвиток управлінської компетентності керівників підприємств : монографія. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2019. 182 с.
4. Озель В. І. Законодавчі основи регулювання компетенції керівника підприємства. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство» №3/2023. С. 164-167.
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
6. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах. Том 1. Загальна частина / Ред.колегія: В.Б.Авер'янов (голова). – К., 2004. – 584 с.

7. Теоретичні основи забезпечення якості прийняття управлінських рішень в умовах європейської інтеграції : монографія / [М. М. Новікова, Н. О. Кондратенко, М. В. Боровик та ін.] ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : «Друкарня Мадрид», 2020. – 335 с.
8. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність. – Навч. посіб. – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». – 2015. –180 с.
9. Буко С. Корпоративна соціальна відповідальність як принцип цінісно зорієнтованого менеджменту/ С. Буко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2006. – № 2. – С. 149-158.
10. Керівні принципи щодо бізнесу і прав людини: Реалізація Рамкової програми Організації Об'єднаних Націй «Захист, повага і засоби захисту» / Переклад: Катерина Буряковська, Юлія Размєтаєва, Олена Уварова, Дмитро Філіпський. За заг. ред. Олени Уварової. Харків: Право, 2018. — 80 с.
11. Кодекс Законів про працю України № 322-VIII від 10.12.1971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>